

VAN SUBFACULTEIT TOT VAKGROEP: DE GRONINGSE SOCIOLOGIE VAN 1984 TOT HEDEN

door J.E. Ellemers

Krimp en consolidatie

Vanaf het midden van de jaren tachtig voltrok zich bij de sociologie in Groningen - zoals trouwens ook elders - een krimp, waar Gadourek in zijn bijdrage in deze bundel al op zinspeelt.

Allereerst was er krimp in het aantal studenten, dat terugliep van ruim 600 in het midden van de jaren zeventig tot omstreeks 350 in het midden van de jaren tachtig en vervolgens tot rond 150 aan het eind van de jaren negentig om daarna weer iets te stijgen tot ruim 200 thans. Deze krimp in studentenaantallen zou spoedig worden gevolgd door budgettaire krimp. Het leidde er onder andere toe dat vacatures die ontstonden door vertrek of emeritaat van 'eigen' bijvakdocenten - zoals economie, sociale psychologie, geschiedenis en later rechten en politicologie - niet opnieuw werden vervuld. Het leidde er verder toe dat in de operatie Selectieve Groei en Krimp (SGK) ook allerlei andere vacatures niet werden vervuld en docenten en medewerkers afvloeiden. Dit alles leidde er tevens toe dat het aantal 'specialisaties', waarin sinds de jaren zeventig een soort wildgroei was ontstaan (ik meen dat er op een gegeven ogenblik wel zo'n tien verschillende 'specialisaties' bestonden), drastisch werd ingeperkt. Daarbij speelde verder een rol dat enkele reeds langer bestaande specialisaties, zoals gezinsociologie en sociologie van arbeid en organisatie, na het vertrek van de betreffende docenten niet langer op hoogleraarsniveau werden vervuld. Dit gold ook voor de leerstoel van Gadourek en later eveneens voor de leerstoel empirische sociologie.

Na de opheffing van de culturele antropologie als zelfstandige studierichting, bestond de Subfaculteit der Sociaal-Culturele Wetenschappen in feite nog maar uit één studierichting: die van de sociologie. Nadat in de tweede helft van de jaren tachtig ook de dissidente vakgroep Filosofie en Maatschappijwetenschap ophield te bestaan, was er (mede door een wetswijziging, waardoor er een einde kwam aan zelfstandige subfaculteiten) alle reden om de overblijvende clusters samen te voegen tot één Vakgroep Sociologie. Deze werd onderdeel van een faculteit met een nieuwe naam: Faculteit der Psychologische, Pedagogische en Sociologische Wetenschappen, die in feite slechts de opvolger was van wat voorheen de Faculteit der Sociale Wetenschappen heette.

Al deze veranderingen betekenden tegelijkertijd een consolidatie: één vakgroep met één duidelijk studieprogramma met hoogstens enkele varianten (theorie, methoden en technieken, beleid) en een beperkt aantal lichte vormen van specialisatie, zoals onderwijssociologie en medische sociologie. Het betekende verder dat er een einde kwam aan de 'veelkleurigheid', die de Groningse sociologie-opleiding lang had gekenmerkt, maar ook aan de vrijblijvendheid, waartoe veel onzin van de democratisering in de loop van de jaren zeventig had geleid. Het betekende bovenal dat vanaf ongeveer het midden van de jaren tachtig de sociologie in Groningen weer werd gericht op wat toch als de *core business* van de universiteit moet worden beschouwd:

hoogwaardig onderwijs en gedegen onderzoek. Zo leidde de krimp niet alleen tot consolidatie, maar inderdaad tevens tot hernieuwde groei, weliswaar met een geringer aantal studenten en een kleinere staf, maar met grotere inzet.

Nieuwe initiatieven

Eén van de uitingen van het nieuwe élan was de oprichting in 1986 van wat thans heet het Interuniversitair Centrum voor Sociaal-wetenschappelijke Theorievorming en Methodenontwikkeling (ICS), samen met Utrechtse en later ook Nijmeegse sociologen, waarover elders in deze bundel wordt gerapporteerd. Hier wil ik vooral aandacht vragen voor enkele andere ontwikkelingen die sinds de jaren tachtig bij de Groningse sociologie hebben plaatsgevonden. Alhoewel, zoals gezegd, het aantal specialisaties drastisch was teruggebracht, waren er ook enkele die eigenlijk pas sinds de jaren tachtig tot (nieuwe) bloei kwamen. Eén daarvan was de medische sociologie. Nadat de in 1973 door het overlijden van Jan Jessen ontstane vacature pas in 1980 opnieuw werd vervuld door de benoeming van Wim van den Heuvel tot hoogleraar, zette deze in snel tempo een onderzoeksprogramma op. Dit programma werd ondergebracht in het Noordelijk Centrum voor Gezondheidsvraagstukken (NCG), dat in 1989 officieel als onderzoeksinstituut werd erkend. Alhoewel de activiteiten van het NCG zich grotendeels afspeelden binnen de Medische Faculteit, waar Van den Heuvel ook een benoeming had, leidde het tot allerlei interacties tussen deze faculteit en de Vakgroep Sociologie. Zo werd in de beginfase van het NCG het onderzoek voornamelijk opgezet en uitgevoerd door medisch sociologen van de Vakgroep Sociologie. Verder traden bij de inmiddels lange rij van dissertaties vanuit het NCG, behalve Van den Heuvel, ook andere docenten van de Vakgroep Sociologie veelvuldig op als (mede)-promotor of als referent. Het betrof hier onderzoek naar determinanten van gezondheid en ziekten, de gevolgen van ziekten, de effecten van medisch handelen en evaluatie van gezondheidszorg.

Een andere specialisme dat vanaf het eind van de jaren tachtig nieuw leven werd ingeblazen, was dat van de onderwijssociologie. Met de benoeming in 1988 van Jules Peschar tot hoogleraar 'sociologie, in het bijzonder van socialiseringsprocessen', begon allereerst een nieuwe reeks van dissertaties over de differentiële effecten van onderwijs, onderwijskansen- en achterstand, onderwijs en arbeidsmarkt en onderwijsbeleid, waarvan sommige verschenen in de reeks ICS-dissertaties. Voorts raakte door de activiteiten van Peschar de Groningse sociologie ook meer direct betrokken bij enkele landelijke projecten op het gebied van evaluatie van onderwijs en vooral bij internationaal vergelijkend ('cross-curricular competencies') onderzoek op dit gebied.

Van de overige activiteiten, die naast het ICS bij de Groningse sociologie plaatsvonden, noem ik die van Jan Vis. Behalve zijn proefschrift over politieke kennis en politieke vorming (1995), publiceerde hij (deels met anderen) over politiek en democratie en was hij mede-redacteur van een vergelijkende studie over Nederland en Duitsland (2000), die ook in het Duits verscheen (2001). Daarnaast is hij werkzaam als docent didactiek van de maatschappijleer, welke activiteit sinds 1999 is ondergebracht bij het Universitair Centrum voor de Lerarenopleiding (UCLO).

Henk van Goor hield zich na zijn promotie over democratie en bureaucratie

(1988) verder bezig met methodologische vraagstukken op het gebied van onderzoek naar machtsprocessen. In latere jaren verrichtte hij onderzoek naar de kwaliteit van sociologische gegevens verkregen met behulp van survey-onderzoek. Hij publiceerde vooral over problemen van onderdekking, nonresponse en vertekeningen in antwoordgedrag in schriftelijke en telefonische enquêtes.

Verder vonden aan het eind van de hier beschreven periode drie benoemingen van bijzonder hoogleraren plaats: van Janneke Plantenga (2001, Sociaal-economische aspecten van de kinderopvang), van Sietske Waslander (2002, Beleid en sociologische praktijk [Social Consultancy]) en van Theo Suurmeijer (2002, Medische sociologie). Met deze laatste benoeming is de medische sociologie na het vertrek van Wim van den Heuvel in Groningen opnieuw op hoogleraarsniveau vertegenwoordigd. Ook werden in deze jaren de komende opvolging van Lindenberg (door de benoeming van Rafael Wittek, 2001) en van Stokman (door wijziging van de leeropdracht van Tom Sniijders, 2002) geregeld.

Twee raadsels en een uitdaging

Eén van de betrekkelijke raadsels in de ontwikkeling van de sociale wetenschappen - in Groningen, maar trouwens ook elders - is, hoe in de loop van de jaren zeventig ondanks groei van studentenaantallen, sterke toename van de wetenschappelijke staven en grotere belangstelling voor de sociale wetenschappen bij een wijder publiek, de prestaties en de 'output' van de sociale wetenschappen niet evenredig stegen. Het heeft natuurlijk allereerst te maken met de universitaire democratisering, waarbij vrij baan werd gemaakt voor een 'praatcultuur', de toen veel gevoerde discussies over 'maatschappelijke relevantie' vaak uitmondde in het slaken van modieuze kreten en een haast anti-intellectueel klimaat kon ontstaan. De grotere instroom van studenten leidde - paradoxaal genoeg misschien - nauwelijks tot verdieping van het vak. Integendeel, het leek wel of niet alleen onder een groter deel van de studenten en afgestudeerden, maar zelfs onder een deel van de nieuwe medewerkers wetenschappelijke nieuwsgierigheid niet langer een primaire drijfveer was. Carrières als 'socioloog' leken - anders dan voorheen - ongekende mogelijkheden te bieden. Maar vooral buiten de wetenschap: in 'beleid', advieswerk en politiek. Het leidde, zelfs aan de universiteiten, tot een verzwakking van het wetenschappelijk ethos. Natuurlijk speelden daarbij ook andere maatschappelijke ontwikkelingen een rol. Maar het blijft verbazingwekkend hoe in een korte periode - van zeg tien jaar - 'echt' wetenschappelijk onderzoek aan de universiteit haast tot een onderstroom leek te zijn gereduceerd.

Bijna even raadselachtig is hoe nóg een decennium later - ongeveer vanaf de tweede helft van de jaren tachtig - het klimaat opnieuw ingrijpend veranderde en wat in de jaren zeventig een onderstroom leek te zijn nu weer onbetwist de *mainstream* werd. Soms krijgt men zelfs de indruk dat men er nu toe neigt in een ander uiterst te vervallen: sterke nadruk op 'output', op 'internationale publicaties'. Het heeft onder meer te maken met een ander klimaat aan de universiteiten in het algemeen. Maar het is vermoedelijk ook een reactie op de dreiging van een verminderd aanzien van de sociale wetenschappen - om het

in termen van *challenge and response* te zeggen.

Hoe dan ook, in het geval van de sociologie in Groningen heeft deze tweede omslag geleid tot hernieuwde initiatieven, tot grotere samenwerking met sociologen elders, tot verdere internationalisering en ook tot meer interactie met andere disciplines. Dit lijkt grote winst ten opzichte van een vorige periode, toen - paradoxaal genoeg - de sociologie misschien in hoger aanzien stond, maar in feite minder echte informatie over maatschappelijke processen had te melden. Daarbij blijft het natuurlijk een vraag hoe geldig en betrouwbaar de meerdere informatie, waarover wij thans beschikken, zal blijken te zijn. Daaraan aandacht te blijven besteden en daarover vragen te blijven stellen, lijkt een belangrijke uitdaging voor de sociologie in de eerste decennia van de 21e eeuw - ook in Groningen.